

Boyarin L.V., Zavatskyi Y.A., Smyrnova O.O., Toba M.V., Shapovalova V.A.

SOCIO-PSYCHOLOGICAL SPECIFICITY OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE FACTORS OF THE MEDICAL INDUSTRY

The structural and functional model of students' communicative competence in the higher educational space multicultural environment is developed, the components (motivational-value, cognitive- evaluative, conative-active) and the levels of development (high, medium, low) are determined. The empirical indicators of students' communicative competence degrees (unproductive, productive, and creative) are defined in accordance with the functioning peculiarities of the certain components; the differentiation of the sample is carried out.

A comprehensive socio-psychological program for the students' communicative competence development in the higher educational space multicultural environment is proposed; the program included diagnostic, informative and content-based and correction-development components with the involvement of psychological and organizational technologies, innovative forms of information and interactive techniques, and the efficiency of it was proved.

The socio-psychological conditions to optimize the students' communicative competence development in the higher educational space multicultural environment at the macro-, meso- and micro- levels are shown.

Key words: *students, communicative competence, multicultural educational space, socio-psychological conditions of the communicative competence development.*

Боярин Лілія Володимирівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології та теорії управління освітою Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області;

Завацький Юрій Анатолійович – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри здоров'я людини та фізичного виховання Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк;

Смирнова Олена Олександрівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк;

Тоба Маріанна Василівна – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк;

Шаповалова Валентина Андріївна – доктор медичних наук, професор, професор кафедри здоров'я людини та фізичного виховання Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк.

УДК 159.92

Бурлакова І.А., Жидченко Г.С.

СІМ'Я ЯК БАЗОВА КОМПОНЕНТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

В статті здійснено спробу визначити різноманітні підходи щодо терміну «здоров'язберігаючий освітній простір». Розкрито вплив сімейного середовища на здоров'я дитини. Виявлено ряд положень, що відображають особливості формування сімейного здоров'язберігаючого освітнього простору. Проаналізовано необхідність в

об'єднанні зусиль освітнього закладу і сім'ї з метою реалізації здоров'язберігаючої функції.

Ключові слова: *здоров'я, збереження, освіта, простір, сім'я, освітній простір, сімейне середовище, здоровий спосіб життя, сімейне виховання*

Постановка проблеми. Проблема раннього формування культури здоров'я актуальна, сучасна і досить складна. Відомо, що дошкільний вік є вирішальним у формуванні фундаменту фізичного і психічного здоров'я. Важливо на цьому етапі сформувати у дітей базу знань і практичних навичок здорового способу життя.

Здоров'я дітей та підлітків в будь-якому суспільстві і за будь-яких соціально-економічних і політичних ситуаціях є актуальною проблемою і предметом першочергової ваги, так як воно визначає майбутнє країни, генофонд нації, науковий та економічний потенціал суспільства і, поряд з іншими демографічними показниками, є барометром соціально-економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Істотний вплив на формування основних підходів до обґрунтування концепції формування здоров'язберігаючого освітнього простору зробили праці Л.М. Волошиної, М.В. Груздєва, І.Ю. Кокаєвої, А.Г. Маджуга, С.Г. Серікова, Є.Є. Чепурних та інших вчених.

Світовий досвід показує, що цілеспрямована профілактика шкідливих для здоров'я звичок, спрямована на формування здорового способу життя, сприяє поліпшенню стану здоров'я дитячого населення. Незважаючи на особливу значущість роботи по формуванню здорового способу життя дітей, на практиці спостерігається розрізненість дій різних секторів суспільства щодо вирішення цієї задачі та проглядається явне протиріччя між зусиллями і реальним результатом. Дане протиріччя поки не знайшло свого вирішення. В зв'язку з цим виникає необхідність пошуку оптимальних та ефективних шляхів організації роботи по формуванню здорового способу життя серед дітей на основі взаємодії сім'ї з іншими соціальними інститутами.

Саме тому, метою нашої статті є вивчення питання ролі сім'ї як базової компоненти здоров'язберігаючого освітнього простору.

Мета статті – розкрити особливості сім'ї як базового компоненту здоров'язберігаючого освітнього простору.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Термін «здоров'язберігаючий освітній простір» у світовій, вітчизняній науці та практиці став широко використовуватися в кінці двадцятого століття. Він включає в себе слова: «здоров'я», «збереження», «освіта» і «простір». Для визначення понятійного поля даного словосполучення слід розкрити сутність кожного з них і в цілому досліджуваної термінології.

В даний час існує безліч різних визначень поняття «здоров'я». Дослідженню сутності здоров'я присвячені роботи Н.А. Агаджанян, Н.М. Амосова, В.Ф. Базарного, С.П. Боткіна, І.І. Брехмана, В.І. Гордєєва, А.А. Горелова, І.В. Давидовського, Г.К. Зайцева, В.П. Казначєєва, Ю.П. Лисицина, М.Я. Мудрова та інших авторів.

Аналіз вищевикладених робіт і дозволив виявити єдину для визначення поняття «здоров'я» структуру, в основі якої лежить стан благополуччя людини і три компонента, що визначають це благополуччя - фізична, психічна (духовна) і соціальна досконалість. Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) розглядає дефініцію «здоров'я» як «стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб і фізичних дефектів», що також відповідає єдиній структурі поняття здоров'я, виявленого нами.

В.І. Гордєєв, пропонує свій варіант трактування поняття «здоров'я». Однак він виділяє просторовий аспект, який виражений в гармонійній саморегуляції т динамічній рівновазі людини із середовищем. Ми також вважаємо, що навколишнє середовище є невід'ємною частиною здоров'я і благополуччя людини, і в нашому дослідженні, розбираючись в структурі здоров'я індивіда, будемо враховувати і цей погляд на поняття «здоров'я», поєднуючи його з визначенням «здоров'я», даним Всесвітньою організацією охорони здоров'я.

У терміні «здоров'язберігаючий» частина «здоров'я» набуває значення певного якісного стану конкретної людини або групи людей (хороший чи поганий), друга частина - «збереження» - характеризує необхідні дії в інтересах збереження або поліпшення даного стану. У словнику під ред. Д. Ушакова слово «зберегти» означає «зберегти, не дати зіпсуватися, витративши» [14, с. 58]. Словник під ред. С.І. Ожегова і Н.Ю. Шведової слово «зберегти» трактує як «не витратити, що не витратити даремно, без необхідності» [8, с. 698]. У роботах вищевказаних вчених-дослідників слово «зберегти» має ідентичне тлумачення і може бути успішно застосоване до нашого дослідження.

Посилаючись на прийняті нами значення слів «здоров'я» і «зберегти», слово «здоров'язберігаючий» можна витлумачити наступним чином: що дозволяє стабільно зберегти, не дати зіпсувати, витратити завчасно потенціал фізичного, духовного і соціального благополуччя людини за умови гармонійної саморегуляції і динамічної рівноваги його із середовищем. Тобто, в загальних рисах, дається відповідь на питання: «Яким має бути досліджуваний простір?». На наш погляд, «здоров'язберігаючий» слід трактувати, як гармонійну рівновагу людини з середовищем, що дозволяє їй зберегти потенціал фізичного, психічного, соціального благополуччя.

У досліджуваній нами термінології друга група слів - «освітній простір» - найбільш значима в руслі визначення сутності здоров'язберігаючого освітнього простору. Вона повинна відповісти на питання: «В якому просторі і як буде реалізоване здоров'язбереження?». Перше слово з другої групи - «освітній» - трактується як «індивід для освіти, що сприяє отриманню знань» [14, с. 696].

Дослідженою сутності поняття «освіта» присвячені роботи В.В. Краєвського, П.І. Підкасістого, І.П. Подлас, В.А. Сластеніна, А.І. Шевченко та ряду інших. З аналізу їх поглядів на освіту як процес і результат, який змінює установки і моделі поведінки дітей, ми робимо висновок, що освіту можна розглядати як базовий механізм, що дозволяє реалізувати цілі і завдання здоров'язбереження.

П.І. Підкасістий дає визначення утворення як «суспільно організований і нормований процес постійної передачі попередніми поколіннями наступним соціально значущого досвіду, що представляє собою в антагоністичному плані становлення особистості відповідно до генетичної програми і соціалізації особистості» [9, с. 209]. В.А. Сластенін визначає освіту як «єдиний процес фізичного і духовного становлення особистості, процес соціалізації, що свідомо орієнтований на деякі ідеальні образи, на історично зафіксовані в суспільній свідомості соціальні еталони» [13, с. 62].

Виходячи з вищевикладеного, основне завдання збереження та зміцнення здоров'я дітей слід розглядати як процес передачі знань, умінь і навичок про те, як зберегти і примножити резерви свого здоров'я і реалізувати їх як отриманий результат, з метою свого соціального благополуччя і гармонійної рівноваги із середовищем, орієнтуючись на ідеальну здоров'язберігаючу поведінку. Освіта як процес і результат відповідає на питання, що робити і як робити, щоб діти були здорові.

Здоров'язберігаючий освітній процес реалізується в певному просторі. В енциклопедичному словнику, під редакцією А.М. Прохорова, «простір» пояснюється як

безліч об'єктів, між якими встановлені відносини, подібні по своїй структурі з звичайними просторовими відносинами типу «околиці, відстані» і т. д. На думку С.І. Ожегова «простір» представляє собою об'єктивну реальність, одну з форм (поряд з часом) існування нескінченних матерій, що характеризується протяжністю і обсягом [7, с. 622]. У тлумачному словнику, під редакцією Д.М. Ушакова, поняття «простір» пояснюється як «стан матерії, що характеризується наявністю протяжності і обсягу» [14, с. 1012]. Виходячи з цих пояснень, поняття «простір» можна характеризувати як відносини, що склалися між об'єктами і суб'єктами, які мають властивість розвиватися як кількісно, так і якісно, в тому числі в обсязі, змісті й часі.

Р.Е. Пономарьова, розкриваючи сутність поняття «освітній простір» в теорії освіти, підкреслює, що «взаємодія з іншими людьми можлива в рамках суб'єктно-суб'єктних і суб'єктно-об'єктних відносин. Допускаючи позицію іншого і вступаючи в діалог з ним, ми діємо відповідно до суб'єктно-суб'єктних відносин. Примушуючи до чогось, маніпулюючи іншою людиною, ми ставимося до неї як до об'єкта наших дій» [10, с. 29].

Сімейне виховання (те ж саме - виховання дітей у сім'ї) - загальна назва для процесів впливу на дітей з боку батьків та інших членів сім'ї з метою досягнення бажаних результатів. Соціальне, сімейне і дошкільне виховання здійснюється в нерозривній єдності. Визначальна роль сім'ї обумовлена її глибоким впливом на весь комплекс фізичного і духовного життя зростаючого в ній людини.

Сім'я для дитини є одночасно і середовищем проживання, та виховним середовищем. Вплив сім'ї особливо в початковий період життя дитини набагато перевищує інші виховні впливи. За даними досліджень, сім'я тут відображає і установи освіти, і засоби масової інформації, громадські організації, трудові колективи, друзів, вплив літератури і мистецтва. Це дозволило вивести досить певну залежність: успішність формування особистості обумовлюється насамперед сім'єю.

Чим краще сім'я, і чим краще впливає вона на виховання, тим вищі результати фізичного, морального, трудового виховання особистості. За рідкісним винятком, роль сім'ї у формуванні особистості визначається залежністю: яка сім'я, такою і виростає в ній людина.

Серед безлічі соціальних інститутів простір сім'ї займає особливе місце. У свою чергу інститут сім'ї включає розмаїття більш приватних інститутів, а саме: інститут шлюбу, інститут споріднення, інститут материнства та батьківства, інститут власності, інститут соціального захисту дитинства й опіки та інші.

Сім'я з самого народження дитини створює ту основу, на якій розгортається процес соціалізації. Цією основою є соціальні взаємодії, спрямовані на розуміння себе та інших, побудова відносин. Не дарма психологічним критерієм подолання кризи новонародженості традиційно вважається комплекс поживлення як показника встановлення перших ефективних соціальних зв'язків в житті дитини. С.Л. Рубінштейн стверджував, що «Інша людина зі своїми діями входить в «онтологію» людського буття, становить необхідний компонент людського буття» фактично через кожен дію, в тому числі і суто матеріальну [11].

З одного боку, сім'я пропагується як найбільш консервативне джерело збереження та підтримки соціальних цінностей, інституту соціального, культурного розвитку особистості. З іншого боку, саме перед сім'єю постає завдання введення дитини в нову соціальну реальність відносин та допомога в набутті себе в умовах глобалізації, культурних трансформацій, мінливих соціальних орієнтирів. Соціальне середовище сім'ї

задає умови розвитку та присвоєння ідентичності як персональної моделі, так і моделі соціальної репрезентації, тобто в соціалізаційній динаміці.

Соціальне середовище сім'ї, що включає себе батьків, прабатьків, функціонує за певними нормами і правилами, які стають для дитини першим джерелом регулювання відносин з навколишнім світом та основою побудови власного соціального середовища, яке являється кордоном особистості, значимими компонентами цього середовища, правила проникнення через кордони й середовищні втілення особистості, маркери відносин суб'єкта і середовища.

Батьківсько-дитячі відносини стають моделлю самоорганізації відносин зростаючої особистості і середовища, відкривають сенс соціального середовища між полюсами активності-пасивності, відкритості-замкнутості, близькості-відчуженості, аксіологічного і нормативності. Батьки стають для дитини спочатку джерелом категоризації соціального середовища, а потім контекстом оцінки значень тих чи інших соціальних категорій.

Категоризація соціальної інформації як спосіб її усвідомлення та присвоєння через батьківські значення дозволяє дитині моделювати широкі орієнтування в соціальному середовищі й привласнювати певний соціальний сенс. У спрощеному розумінні батьки «розкривають» перед дитиною складну систему соціальних зв'язків та в спрощеній, задалегідь категоризованій моделі подаються як картини світу.

Батьки презентують дитині соціальні категоризації через ставлення до оточуючих людей, один до одного всередині сім'ї та до самої дитини. Головною функцією віднесення соціальних об'єктів до категорій, згідно Г.М. Андреевою, є скорочення шляху визначення стратегії поведінки [1]. У сім'ї дитину орієнтують в системі цінностей, визначаючи їх зв'язок з соціальними категоріями.

На відміну від фізичного досвіду, який носить більш об'єктивний характер, соціальний досвід, набутий дитиною, багато в чому суб'єктивний і спирається на соціальні цінності. Соціальний світ пізнається дитиною через соціальні цінності, що вводяться сім'єю. Цінності є в концепції А. Тешфела однієї з детермінант соціального пізнання [15]. По суті, важливою основою соціалізації особистості протягом онтогенезу є включення цінностей в соціальне пізнання, а потім і формування персоналізованих ціннісних орієнтацій.

Аналіз багатьох робіт дозволив виявити ряд положень, що відображають особливості формування сімейного здоров'язберігаючого освітнього простору. Формування здоров'я дітей раннього віку до першого візиту до навчального закладу здійснюється за підтримки служб медичного патронажу, але в той же час виховання навичок здорової життєдіяльності починається батьками з перших днів життя дитини в сім'ї.

Однак, ми можемо констатувати явно недостатню активність батьків у фізичному вихованні та зміцненні здоров'я дітей. З цієї позиції більш повноцінний фізичний розвиток і оздоровлення дітей можливо при співробітництві сім'ї та дошкільного навчального закладу, як двох основних соціальних структур, які в основному і визначають рівень здоров'я дитини. Однак, важливим є не принцип паралельності, а принцип взаємопроникнення двох соціальних інститутів.

Однією з умов є встановлення довірчо-ділового контакту між родиною і дитячим садком, в ході якого коригується виховна позиція батьків і педагогів. Все це вимагає переосмислення і зміни змісту і форм роботи з сім'єю.

Необхідно «удосконалювати роботу з сім'ями, в яких проживають діти раннього віку, з метою підвищення санітарно-культурного рівня та гігієнічних знань батьків, їх

медичної активності, пропагувати і прищеплювати членам сім'ї, де виховується дитина, елементи здорового способу життя» [2, с. 23]. Сімейний освітній простір може бути здоров'язберігаючим або, навпаки, не зберігаючим для здоров'я дитини. Результати залежать від готовності батьків поставити мету на ведення здорового способу життя всіх членів сім'ї та їх грамотності в питаннях профілактики захворювань і зміцнення здоров'я дітей, а також від їх виховної активності.

Активність батьків в передачі знань, умінь і навичок про збереження та зміцнення здоров'я дітей, являє собою процес, спрямований на формування у них здорового способу життя в родині. З вищевикладеного випливають особливості формування досліджуваного простору на рівні сім'ї:

- процес взаємодії членів сім'ї по формуванню здорового способу життя не продиктований професійною виховною діяльністю, а є результатом спонукаючих мотивів до збереження та зміцнення здоров'я дітей;

- суб'єкти виховного процесу в сімейному просторі, як правило, не мають спеціальної підготовки з проблем профілактики захворювань та формування здоров'я.

Формування здорового способу життя є головним важелем первинної профілактики в зміцненні здоров'я населення через зміни стилю і способу життя, його оздоровлення з використанням гігієнічних знань у боротьбі зі шкідливими звичками, подоланням несприятливих сторін, пов'язаних з життєвими ситуаціями [3, с. 76].

Культура ведення здорового способу життя не дається людині від початку, а є результатом її навчання, виховання і саморозвитку. Культура здорового способу життя особистості проявляється у ставленні до свого здоров'я як до цінності і усвідомленні своєї відповідальності за індивідуальне здоров'я.

Зміст виховання культури здорового способу життя направлено на засвоєння багатогранності поняття «здоров'я», сприйняття його як загальнолюдської і особистісної цінності; виховання дбайливого ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих; залученість до занять фізичною культурою і спортом; формування культури харчування, праці і відпочинку; формування психологічної стійкості до залежних форм поведінки, виховання сексуальної культури, екологічно грамотної поведінки, превентивного мислення.

Формування здорового способу життя індивіда включає в себе організацію діяльності навчання в установі освіти, спрямовану на підтримку психолого-соціальних позитивних моментів, що підвищують мотивацію ціннісного ставлення до власного здоров'я та саморозвитку; на поліпшення психологічного клімату у власному оточенні та ін.

Норми здорового способу життя впливають на формування таких психофізіологічних характеристик особистості як: емоційна сфера, тип темпераменту, характеру, витривалість і адаптованість організму до факторів зовнішнього навколишнього середовища, стійкість до стресів. Перераховані властивості особистості складають психофізіологічну основу безпечної життєдіяльності. Ці характеристики багато в чому генетично запрограмовані, залежать від виховання в сім'ї й соціумі, і сама людина може робити істотний вплив на ступінь їх вираження, докладаючи до цього певних зусиль.

Взаємодія всіх членів сім'ї з метою формування здорового способу життя дітей - один з основних ознак формування сімейного здоров'язберігаючого освітнього простору [4, с. 20; 5, с. 16]. Ніщо так ефективно не впливає на виховний процес в сім'ї, як особистий приклад батьків. Реалізуючи завдання формування здорового способу життя у дітей в сім'ї, всі дорослі члени сім'ї зобов'язані самі прагнути вести здоровий спосіб

життя. Їх узгодженість в цьому питанні значно підвищує ефективність виховання. Виходячи з цього, до особливостей досліджуваного сімейного простору можна віднести залежність ефективності формування здорового способу життя у дітей в сім'ї від грамотності і культури здоров'я батьків та інших дорослих членів сім'ї, а також їх узгодженості в виховному процесі [6, с. 10; 12, с. 170].

Розвиваючі взаємозв'язки і взаємозалежності суб'єктів інституту сім'ї в інтересах власного здоров'я і здоров'я дітей інтегрують їх потенціал, що можна вважати ще однією ознакою формування здоров'язберігаючого простору сім'ї.

Територіальною одиницею здоров'язберігаючого освітнього простору сім'ї є місце, де проживають всі члени сім'ї, яке характеризує його протяжність. Сім'я - це перший рівень в структурі локального здоров'язберігаючого освітнього простору, вона може називатися як самостійний сімейний здоров'язберігаючий простір. Територіальна одиниця даного простору має найменшу протяжність і найнижчий рівень. Це ще одна особливість сімейного простору. Разом з тим вона є найбільш ефективним за своїм потенціалом. Для успішної реалізації здорового способу життя всіма членами сім'ї необхідно в межах даної територіальної одиниці створювати здоров'язберігаюче середовище (умови).

Сімейне середовище має власний, унікальний «інструментарій» в питаннях здоров'язбереження. Воно в більшій мірі орієнтоване на індивідуальність, унікальність дитини і здатне врахувати не лише фізіологічні особливості віку, а й індивідуально-психологічні особливості особистості дитини. Освітня установка схильна навчати дитину здорового способу життя, в той час як сім'я - показувати і закріплювати необхідні вміння та навички здоров'язберігаючої діяльності. Саме тому виникає необхідність в об'єднанні зусиль освітнього закладу і сім'ї з метою реалізації здоров'язберігаючої функції.

Отже, результатом співпраці сім'ї та школи є якісне і кількісне збагачення знаннями, особистісна зміна обох сторін процесу. Батьківська компетентність виступає умовним чинником успішного здоров'язбереження дитини. Для педагога особистісні зміни дозволять планувати і конструювати свою діяльність більш ефективно.

Компетентність батьків в сфері здоров'язбереження дітей розглядається нами як інтегративна якість їхньої особистості, що заснована на ставленні до здоров'я як цінності, мотивації здорового способу життя сім'ї, що включає в себе сформованість умінь, навичок і поведінкових особливостей, необхідних для збереження та зміцнення власного здоров'я й здоров'я дитини, формувати готовність дитини дбайливо ставитися до свого здоров'я. У структуру компетентності батьків в сфері здоров'язбереження дітей включені такі компоненти, як інформаційний, діяльнісний та особистісно-мотиваційний.

Розвиваючі умови для збереження і зміцнення здоров'я всіх членів сім'ї - одна з ознак формування сімейного здоров'язберігаючого простору. Виходячи з вищевикладеного, основними ознаками формування здоров'язберігаючого освітнього простору сім'ї є: цільова установка на взаємодію всіх членів сім'ї з метою формування здорового способу життя; розвиток взаємозв'язків і взаємозалежності всіх членів сім'ї для інтеграції потенціалу дорослих членів сім'ї з метою виховання здорового способу життя у дітей; розвиток умов для збереження, зміцнення здоров'я всіх членів сім'ї на її територіальній одиниці - місці проживання сім'ї.

Література

1. Андреева Г.М. Психология социального познания. М.: Аспект Пресс, 2005.
2. Байбородова Л.В. Взаимодействие школы и семьи / Л.В. Байбородова. – Ярославль : Академия развития ; Академия холдинг, 2003. – 224 с.

3. Гарбузов В.И. Человек – жизнь – здоровье. Древние и новые каноны медицины / В.И. Гарбузов. – СПб.: Питер, 2005. – 341 с.
4. Дзэбека Т.Б. Социальные функции семьи в процессе формирования здорового образа жизни учащейся молодежи : автореф. дис. ... канд. социол. наук / Т.Б. Дзэбека. – Улан-Удэ, 2008. – 25 с.
5. Каракотова С.М. Формирование здорового образа жизни в условиях развития психолого-педагогического комфорта в семье : автореф. дис. ... канд. пед. наук / С.М. Каракотова. – Карачаевск, 2004. – 22 с.
6. Мудрова Н.А. Организационно-педагогические условия развития взаимодействия родителей и детей в сельском муниципальном районе : дис. ... канд. пед. наук / Н.А. Мудрова. – Ярославль, 2008. – 20 с.
7. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка : 80000 слов и фразеологических выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова ; Российская академия наук, Институт русского языка им. В.В. Виноградова. – 4-е изд., доп. – М. : ООО «ИТИ ТЕХНОЛОГИИ», 2003. – 944 с.
8. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов. – М. : Русский язык, 1987. – 795 с.
9. Пидкасистый П.И. Педагогика : учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей / П.И. Пидкасистый ; под ред. П.И. Пидкасистого. – М. : Педагогическое сообщество Россия, 1998. – 640 с.
10. Пономарева Р.Е. Образовательное пространство как основополагающее понятие теории образования / Р.Е. Пономарева // Педагогическое образование и наука. – 2003. – № 1. – С. 29-31.
11. Рубинштейн С.Л. Человек и мир. СПб.: Питер, 2012. - С. 366
12. Семья в современном социуме (конец XX – начало XXI вв.) : монография : в 2-х частях / под общ. ред. Т.В. Лодкиной. – 2-е изд. – Вологда : Полиграфист, 2007. – 212 с.
13. Слостенин В.А. Педагогика : учеб. пособие для студентов высш. учебн. заведений / В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов ; под. ред. В.А. Слостенина – 4-е изд., стереотип. – М. : Академия, 2005. – 576 с.
14. Толковый словарь русского языка : в 4 т. / под ред. проф. Д. Ушакова. – М. : ТЕРРА, 1996. – Т 4. – 1500 с.
15. Тэшфел А. Эксперименты в вакууме. В кн.: Современная зарубежная социальная психология. М.: Моск. гос. университет, 1984. С. 229–243.

Транслітерація

1. Andreeva G.M. Psihologiya sotsialnogo poznaniya. M.: Aspekt Press, 2005.
2. Bayborodova L.V. Vzaimodeystvie shkoly i semi / L.V. Bayborodova. – Yaroslavl : Akademiya razvitiya ; Akademiya holding, 2003. – 224 s.
3. Garbuzov V.I. Chelovek – zhizn – zdorove. Drevnie i novyye kanony meditsiny / V.I. Garbuzov. – SPb.: Piter, 2005. – 341 s.
4. Debeeka T.B. Sotsialnyie funktsii semi v protsesse formirovaniya zdorovogo obraza zhizni uchashcheyasya molodezhi : avtoref. dis. ... kand. sotsiol. nauk / T.B. Debeeka. – Ulan-Ude, 2008. – 25 s.
5. Karakotova S.M. Formirovanie zdorovogo obraza zhizni v usloviyah razvitiya psihologo-pedagogicheskogo komforta v seme : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk / S.M. Karakotova. – Karachaevsk, 2004. – 22 s.

6. Mudrova N.A. Organizatsionno-pedagogicheskie usloviya razvitiya vzaimodeystviya roditeley i detey v selskom munitsipalnom rayone : dis. ... kand. ped.nauk / N.A. Mudrova. – Yaroslavl, 2008. – 20 s.

7. Ozhegov S.I. Tolkovyy slovar russkogo yazyka : 80000 slov i frazeologicheskikh vyrazheniy / S.I. Ozhegov, N.Yu. Shvedova ; Rossiyskaya akademiya nauk, Institut russkogo yazyka im. V.V. Vinogradova. – 4-e izd., dop. – M. : OOO «ITI TEHNOLOGII», 2003. – 944 s.

8. Ozhegov S.I. Tolkovyy slovar russkogo yazyka / S.I. Ozhegov. – M. : Russkiy yazyk, 1987. – 795 s.

9. Pidkasiyiy P.I. Pedagogika : uchebnoe posobie dlya studentov pedagogicheskikh vuzov i pedagogicheskikh kolledzhey / P.I. Pidkasiyiy ; pod red. P.I. Pidkasiyogo. – M. : Pedagogicheskoe soobshchestvo Rossiya, 1998. – 640 s.

10. Ponomareva R.E. Obrazovatelnoe prostranstvo kak osnovopolagayushee ponyatie teorii obrazovaniya / R.E. Ponomareva // Pedagogicheskoe obrazovanie i nauka. – 2003. – # 1. – S. 29-31.

11. Rubinshteyn S.L. Chelovek i mir. SPb.: Piter, 2012. - S. 366

12. Semya v sovremennom sotsiume (konets HH – nachalo HH1 vv.) : monografiya : v 2-h chastyakh / pod obsch. red. T.V. Lodkinoy. – 2-e izd. – Vologda : Poligrafist, 2007. – 212 s.

13. Slastenin V.A. Pedagogika : ucheb. posobie dlya studentov vyssh. uchebn. zavedeniy / V.A. Slastenin, I.F. Isaev, E.N. Shiyarov ; pod. red. V.A. Slastenina – 4-e izd., stereotip. – M. : Akademiya, 2005. – 576 s.

14. Tolkovyy slovar russkogo yazyka : v 4 t. / pod red. prof. D. Ushakova. – M. : TERRA, 1996. – T 4. – 1500 s.

15. Teshfel A. Eksperimentyi v vakuume. V kn.: Sovremennaya zarubezhnaya sotsialnaya psihologiya. M.: Mosk. gos. universitet, 1984. S. 229–243.

Burlakova I.A., Zhidchenko A.S.

FAMILY AS THE BASIC COMPONENT OF HEALTHY SAFE EDUCATIONAL SPACE

The article attempts to define different approaches to the term "health-saving educational space". The influence of the family environment on the health of the child. A number of provisions reflecting the features of the formation of family health-saving educational space has been revealed. Analyzed the need to combine the efforts of the educational institution and the family in order to implement the health-saving function.

Key words: health, saving, education, space, a family, educational space, family environment, healthy lifestyle, family education.

Бурлакова Ірина Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри кібербезпеки та соціальних наук Університету банківської справи, м. Київ;

Жидченко Ганна Сергіївна – магістрант 2 курсу спеціальності «Психологія» (спеціалізація «Практична психологія») Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк.